

Добровольська Г.О.

Академія праці, соціальних відносин і туризму

МОЛОДЬ І ПРОФСПІЛКОВИЙ РУХ УКРАЇНИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена дослідженню проблем і перспектив взаємодії молоді та профспілкового руху в Україні за сучасних умов соціально-економічної нестабільності й воєнного стану. Зазначено, що українська молодь стикається з такими проблемами, як зростаюче безробіття, низька заробітна плата, відсутність соціальних гарантій, зниження рівня довіри до державних та громадських інституцій, підвищення рівня еміграційних настроїв. Встановлено, що воєнний стан не лише загострив існуючі проблеми, а й створив нові перешкоди для реалізації молодіжної профспілкової політики. Особливий акцент зроблено на вимушеній міграції та внутрішньому переміщенні молоді, зниженні рівня їх економічної безпеки та психологічного комфорту. Визначено, що за сучасних умов спостерігається тенденція до скорочення чисельності молодих людей в профспілках. Здійснено аналіз основних документів Федерації профспілок України, які визначають пріоритети її молодіжної політики, механізми залучення молоді до процесу ухвалення рішень та формування кадрового резерву профспілок. Проаналізовано основні ініціативи профспілок, спрямовані на активізацію молодіжної політики: створення молодіжних рад, проведення всеукраїнських форумів, освітніх заходів, інформаційних кампаній, реалізацію молодіжних проєктів, активізацію міжнародної діяльності. Особливу увагу приділено волонтерській діяльності профспілкової молоді. Визначено основні проблеми, які постали перед профспілками під час роботи з молоддю за сучасних умов. Серед них – низький рівень розвитку громадянської свідомості та активності української молоді, відсутність чіткої профспілкової ідеології, мотивації вступу до профспілок, відсутність фінансів, слабка поінформованість молодих людей про діяльність профспілок. Зроблено висновок про необхідність більш активної взаємодії профспілок з державними структурами, бізнесом та міжнародними партнерами для створення ефективних програм зайнятості та соціального захисту молоді в Україні. Стверджується, що у перспективі недостатня увага до проблем молодого покоління може становити серйозну загрозу не тільки для розвитку профспілкового руху, але й для всієї країни.

Ключові слова: воєнний стан, захист прав, молодіжна політика, молодь, профспілки, профспілковий рух.

Постановка проблеми. Молодь є стратегічним ресурсом соціально-економічного розвитку країни, водночас однією з незахищених верств населення. Саме молоді люди найчастіше стикаються з нестабільними умовами зайнятості, низькими зарплатами та обмеженими можливостями професійного розвитку. Особливо ці проблеми загострилися за сучасних умов, коли в Україні було введено воєнний стан. За таких обставин питання взаємодії молоді та профспілкового руху, основна діяльність якого спрямована на представництво інтересів, забезпечення соціального захисту та відстоювання трудових прав, у тому числі цієї категорії населення, набуває особливої актуальності.

Крім того, модернізація, збереження та подальший розвиток сучасного українського профспілкового руху неможливі без омолодження його лав,

обов'язковості представництва молоді у виборних органах профспілок усіх рівнів, залучення її до процесу ухвалення рішень.

Дослідження даної теми дозволяє оцінити сучасний стан взаємодії молоді та профспілок в Україні, визначити ефективність існуючих профспілкових ініціатив, окреслити основні проблеми, що заважають активній участі молодого покоління у профспілках, а також спрогнозувати подальші перспективи цих взаємовідносин. Це обумовлює його значущість як у науковому, так і у практичному аспектах, оскільки сприятиме розробці ефективних механізмів залучення молодих людей до профспілкової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем співпраці молоді та громадських організацій, специфіки молодіжної політики в умовах воєнного стану, ролі молоді

у її формуванні, механізмів, що сприяють залученню молодих людей до громадських ініціатив, присвячених науковій праці таких дослідників, як: М.І. Бабкіна, Є.І. Бородин, І.В. Єрмоленко, В.О. Красноноженко, О.М. Кузьмук, К.А. Мікуляк, А.С. Острікова та ін.

Проте питання взаємодії молоді та профспілкового руху України за сучасних умов поки досліджено недостатньо.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних проблем і перспектив взаємодії молоді та профспілкового руху в Україні за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу. Українська молодь постійно стикається з серйозними викликами на ринку праці, а саме: нестабільність зайнятості, низька заробітна плата, відсутність ефективного соціального забезпечення і соціальних гарантій, недостатній рівень обізнаності щодо своїх прав на робочому місці. Воєнний стан ще більше загострив ці проблеми та звузив подальші перспективи для молодих людей. Погоджуємося з думкою дослідників Острікової А.С. і Бородіна Є.І., що ситуація з молоддю в Україні в умовах війни є складною та непередбачуваною. З одного боку, молоді люди є одним з найбільших рушіїв волонтерського та громадського руху, з іншого – однією з найбільш незахищених соціальних груп [5, с. 322].

Слід зазначити, що за сучасних умов кількість молоді в Україні постійно скорочується. Так, чисельність молодих людей віком від 14 до 35 років в українському суспільстві станом на 2024 р. становило приблизно 7 млн, що на 3 млн менше у порівнянні з 2022 р. [2]. На жаль, ця тенденція у найближчі роки буде лише посилюватися, що може призвести до катастрофічних наслідків. Це підтверджують дані соціологічного дослідження, проведеного Gradus Research та Advanter Group у травні 2024 року, 83% молодих українців зазначили, що хочуть виїхати за кордон [2].

З початком повномасштабної війни в Україні чимало молоді вже емігрувало з країни. За оцінками Центру економічної стратегії станом на кінець листопада 2024 р. за кордоном перебувало 5,2 млн українських біженців. Серед них молодь віком від 14 до 35 років складала 31% [16].

Суспільні настрої української молоді стали предметом дослідження, яке було проведене дослідницькою агенцією Info Sapiens у 2024 р. Його результати демонструють, що за рік значно зменшилася частка молоді, яка планує повернутися в Україну, спостерігалось зниження рівня

довіри молодих людей до всіх державних інституцій, громадських і волонтерських організацій. Серед найбільш актуальних проблем, які турбували молодь, називалися проблеми здоров'я, в тому числі психічного, брак грошей, фізична небезпека, неможливість самореалізації, мобілізаційна кампанія [4].

Отже, вимушена еміграція, внутрішнє переміщення, фізична небезпека, підвищений рівень стресу через війну, відчуття невизначеності щодо майбутнього, низький рівень довіри до державних і громадських інституцій все це негативно впливає на молодіжний потенціал країни.

Актуальною на сучасному етапі залишається проблема низької працевлаштованості молоді: серед шукачів роботи в червні 2024 р. 35% становили особи віком до 25 років та 24% віком 25–34 роки. Водночас, упродовж півріччя 2024 р. зросла частка безробітних молодих працівників віком до 25 років [17].

За таких обставин молоді люди особливо потребують профспілкового захисту, розробки нових механізмів їхньої підтримки.

Загальна чисельність членів профспілок станом на 1 січня 2023 р. становила 2 млн 928 тис. 699 осіб. Серед членів профспілок молодь складала 1 млн 29 тис. 464 особи, або 35,1%, зокрема працюючої молоді – 369 028 осіб, студентської молоді – 559 тис. осіб та учнівської молоді – 100,5 тис. осіб. У порівнянні з 2021 р. кількість молоді у профспілках зменшилась на 158 тис. осіб або на 13%. Найбільше представництво молоді серед членів профспілок було у профспілках освіти і науки (512,9 тис. осіб або 49,8% від загальної чисельності молоді), охорони здоров'я (128 тис. осіб або 12,44%), агропромислового комплексу (83,9 тис. осіб або 8,16%), металургів (41,8 тис. осіб або 46%) [10].

Слід зазначити, що проблеми молоді завжди були в центрі уваги вітчизняних профспілкових об'єднань. Це відображено у резолюціях з'їздів Федерації профспілок України (ФПУ), постановах Ради та Президії, рішеннях членських організацій.

Завдання молодіжної політики профспілок визначені у Стратегії діяльності ФПУ та її членських організацій «Час дій та якісних змін» на 2021–2026 рр., яка була прийнята на VIII з'їзді Федерації профспілок України. Зокрема, розділ 11 «Молодому поколінню – нові можливості» передбачав: підтримку ініціативної та цілеспрямованої молоді у профспілковому русі та надання їй можливостей для самореалізації у профспілках; залучення молодіжних структур до діяльності

та прийняття рішень профспілкових організацій; реалізацію заходів щодо забезпечення молоді першим робочим місцем шляхом ініціювання Програми гарантій зайнятості молоді та стимулювання роботодавців; встановлення рівня стипендіального забезпечення студентів та учнів на рівні, не нижчому від прожиткового мінімуму відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [14].

В умовах воєнного стану розвиток молодіжного профспілкового руху, захист соціально-економічних і трудових прав молоді, яка працює та навчається, сприяння зайнятості, підвищення рівня її добробуту, особистого розвитку та професійних компетенцій також займали пріоритетне місце серед напрямків діяльності профспілок України [12].

Важливою складовою взаємовідносин профспілок і молоді була внутрішньоспілкова робота, яка спрямована на формування усвідомленого членства молодих людей, розширення можливостей їх участі в процесах ухвалення рішень на всіх рівнях профспілкових ланок, омолодження профспілкових кадрів. З цією метою профспілкові організації впроваджували нові молодіжні ініціативи та організовували різноманітні заходи.

Так, у 2008 р. Президія ФПУ затвердила Положення про Молодіжну Раду ФПУ [8]. Основною її метою визначено впровадження й реалізація молодіжної політики у профспілках для ефективного захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів профспілкової молоді, підготовки дієвого кадрового резерву профспілкових лідерів.

Сьогодні Молодіжна рада Федерації профспілок України є дорадчим і консультаційним органом, створеним із молодіжних профспілкових лідерів. Як свідчить аналіз документів, основна її діяльність сконцентрована на інформаційній роботі, навчанні молодих профспілкових лідерів та міжнародному співробітництві [6]. Так, з метою вирішення проблем молоді, популяризації профспілкового руху Молодіжною радою профспілок було започатковано проведення всеукраїнських молодіжних форумів. Зокрема, у грудні 2024 р. у м. Києві відбувся III Всеукраїнський молодіжний форум «Молодь для України. Україна для молоді. 2.0 Освічена молодь – основа успішної відбудови країни». У ньому взяли участь профспілкова молодь із різних галузей економіки, студенти, військові, а також представники молодіжних громадських об'єднань України та міжнародних профспілкових організацій. Крім того, до участі у заході було запрошено представників керівництва проф-

спілкових об'єднань, профільних міністерств, державних органів та установ, представників об'єднань організацій роботодавців. Форум став платформою для обговорення актуальних питань та викликів, з якими стикається молодь у період війни, її роль у процесах відновлення, розвитку країни та модернізації профспілкового руху, створення нових можливостей для української молоді, а також для діалогу між урядом, роботодавцями, міжнародними партнерами та молодіжними організаціями громадянського суспільства. Зокрема, під час заходу наголошувалося, що одним із пріоритетних завдань сьогодні як для держави, так і для профспілок, є сприяння поверненню молодих українців з-за кордону, шляхом створення для них гідних можливостей для професійної самореалізації, соціальних гарантій та підтримки у відкритті бізнесу [13].

З метою сприяння ефективності діяльності молодіжних рад, які були утворені у галузевих профспілках, вносилися зміни до їх статутів. Молодіжні лідери стали членами президії, членами виборних органів відповідних рівнів. Це, безперечно, сприяло ефективному представництву та відстоюванню інтересів молоді на рівні вищих керівних органів профспілок. Крім того, молоді профспілкові лідери беруть активну участь в удосконаленні законодавства та нормативно-правової бази щодо освіти, першого робочого місця, колективно-договірного регулювання трудових відносин тощо.

Воєнний стан значно активізував міжнародну діяльність профспілкового руху, особливо щодо вирішення проблем молоді та інформування міжнародної спільноти про ситуацію в Україні. Завдяки міжнародній співпраці з європейськими профспілками було втілено проекти, що надавали підтримку молодим українським працівникам за кордоном. З метою привернення уваги до проблем української молоді представники вітчизняних профспілок брали участь у міжнародних конференціях, конгресах, форумах, зустрічах. Міжнародні профспілкові організації надавали фінансову підтримку та гуманітарну допомогу. Так, Молодіжною радою профспілок було підготовлено відеоматеріали про перший рік війни, профспілкову та волонтерську діяльність, які продемонстровано на конференції солідарності з Україною 24 лютого 2023 року. Представники профспілкової молоді брали участь у таких міжнародних заходах, як: конференція Labour star у Тбілісі, демонстрація на підтримку України у Стокгольмі, в роботі Конгресу Європейської

конфедерації профспілок та молодіжному заході «Power to the Union Youth» [6].

Одним з основних напрямків молодіжної політики профспілкового руху за сучасних умов стало посилення правозахисної діяльності. Профспілки надають юридичні консультації молодим працівникам з питань звільнення, переведення, призупинення трудових відносин, допомагають у складанні звернень до суду, а також роз'яснюють зміни у трудовому законодавстві під час воєнного стану. Здійснюють контроль за дотриманням трудових прав молодих працівників, у тому числі мобілізованих, зокрема, забезпечення збереження робочого місця та соціальних гарантій.

З метою захисту прав української молоді профспілки посилили свою адвокаційну діяльність на міжнародному рівні. Так, у вересні 2023 р. голова Молодіжної ради долучилася до кампанії щодо підтримки резолюції солідарності з Україною від британських профспілок GMB, ASLEF та NUB, яка була підтримана на конгресі Британських тред-юніонів [6].

Важливе місце у роботі профспілок з молоддю за сучасних умов відіграє проведення навчання і підготовка молодого профспілкового активу. Так, у 2022–2023 рр. за підтримки Міжнародної організації праці з метою професійної підготовки та базового навчання, у тому числі молодих профспілкових лідерів та активістів, у межах освітнього проєкту «Посилення стійкості профспілок в Україні» було проведено 12 онлайн-семінарів та підготовлено методичні рекомендації щодо особливостей діяльності профспілкових організацій в умовах воєнного стану [11]. У грудні 2023 р. за підтримки представництва Фонду Фрідріха Еберта в Україні для молоді ФПУ було організовано та проведено семінар «Захист прав молоді в умовах війни» [6].

Актуальним у сучасних умовах для профспілок стало вміння надавати психологічну підтримку молоді, допомагаючи їй справлятися з посттравматичним синдромом та стресом воєнного часу. З цією метою у 2024 р. ФПУ спільно з Union to Union (Швеція) реалізували проєкт «Ментальне здоров'я на робочих місцях – психологічний клімат в умовах війни», в рамках якого проводилися семінари-тренінги з питань психологічної безпеки, ментального здоров'я, першої домедичної допомоги [15].

В умовах воєнного стану важливою складовою роботи профспілкової молоді стала волонтерська діяльність: надання підтримки військовим, внутрішньо переміщеним особам та постраждалим

від бойових дій. Члени профспілок організовували благодійні ярмарки, збирали кошти та гуманітарну допомогу, виготовляли маскувальні сітки та окопні свічки, облаштовували пункти незламності та укриття [7].

Проте слід визначити низку проблем, з якими стикаються профспілки під час роботи з молоддю. Перш за все, це нестабільна соціально-економічна ситуація в країні та відсутність ефективної державної програми підтримки молоді. По-друге, це низький рівень розвитку громадянської свідомості та активності української молоді, пасивність молодих членів профспілок. Вирішення цього питання потребує тісної взаємодії між державою та профспілками, адже саме від умов, створених державою, значною мірою залежить рівень розвитку громадянського суспільства. Підтримуємо твердження доцента М.І. Бабкіної, що сьогодні постає необхідність переосмислення молодими громадянами внутрішньої мотивації до активної діяльності в соціальному середовищі. Ефективність формування громадянської активності молоді у процесі соціальної взаємодії значним чином залежить від запровадження на державному рівні різних програм, проєктів [1, с. 110].

На жаль, і досі не сформовано чіткої профспілкової ідеології та дієвих механізмів мотивації молоді до вступу в профспілки. Традиційні форми профспілкової роботи з молоддю виявляються малоефективними, а запровадження інноваційних підходів відбувається надто повільно. Вагомим чинником, що ускладнює реалізацію молодіжної політики профспілкового руху, залишається її недостатнє фінансування.

Крім того, низький рівень залученості молоді до управлінських процесів і механізмів ухвалення рішень у профспілкових організаціях значно обмежує її вплив на формування актуальних цілей і практичних завдань профспілкового руху. Погоджуємося з дослідницею І. В. Єрмоленко, що саме перехід від моделі «роботи з молоддю» до «молодіжної участі» є надзвичайно важливим аспектом, оскільки здатний забезпечити врахування потреб молоді відповідно до їх проблем [3, с. 81].

Але головною проблемою залишається недостатня обізнаність молоді щодо діяльності громадських організацій, у тому числі профспілкових. Це підтверджують результати дослідження Харківського інституту соціальних досліджень. Серед 700 опитаних молодих людей лише 23–24% чули про них, і лише 11% можуть назвати конкретні назви міжнародних, всеукраїнських чи місцевих молодіжних організацій. Відповідно

76–77% молоді взагалі не знають про молодіжні організації чи ініціативи, що діють у громадах [9].

Висновки. Таким чином, профспілки України відіграють важливу роль у підтримці молоді в сучасних умовах. Проте подальша ефективність їхньої діяльності напряму залежить від активного залучення молодого покоління до профспілкового руху. Взаємодія профспілок та молоді має перспективи розвитку лише за умови посилення соціального діалогу на всіх рівнях з питань соціального захисту молоді та покращення її добробуту, більш активного застосування у профспілковій роботі цифрових технологій та інноваційних методів, приділення більше уваги розвитку молодіжного лідерства. З огляду на втрати серед молоді у військовій та цивільній сферах, вимушену міграцію та демо-

графічну кризу, недостатня увага до проблем молодого покоління може становити серйозну загрозу не тільки для розвитку профспілкового руху, але й для всієї країни. Тому необхідно розробляти та впроваджувати спеціальні соціальні програми, які дозволять зберегти молодь в Україні, створювати умови для її самореалізації, професійного зростання та підвищення громадської активності.

Молодіжна політика профспілок має відповідати сучасним потребам молодої людини як у професійній сфері, так і у суспільному житті. Для цього потрібен новий формат молодіжної роботи у профспілках, упровадження таких методів роботи, які будуть зрозумілими та привабливими для молоді. Ці аспекти становлять перспективний напрям для подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Бабкіна М. І. Формування громадянської активності молоді у процесі соціальної взаємодії / *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2022. № 3. С. 110–116. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2022-3-16>
2. Длігач А. Україна стрімко втрачає молодь: чим це загрожує і як цьому завадити. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/10/19/7480346/>
3. Єрмоленко І.В. Роль молоді у формуванні молодіжної політики в Україні: виклики та можливості / *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2023. Випуск 1(57) С. 78–83. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.1\(57\).280796](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.1(57).280796)
4. Костюченко Т., Волосевич І., Info Sapiens Вплив війни на молодь в Україні. Дослідження. 2024. URL: <https://surl.li/ssjltg>
5. Острікова А.С., Бородин Є. І. Публічне адміністрування молодіжної політики в умовах війни в Україні: перехід від гуманітарного реагування до процесів відновлення. «Наукова весна» 2023: матеріали XIII Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених. (Дніпро. 1–3 березня 2023 р.). Дніпро : НТУ «ДП», 2023. С. 322–324 <https://surl.li/kxaurv>
6. Підсумкова інформація про діяльність ФПУ у 2023 році: протидія викликам і загрозам під час воєнного стану. URL: <https://surl.li/hmexne>
7. Пріоритети профспілкової діяльності в умовах війни. URL: <https://surl.li/sbcnub>
8. Положення про Молодіжну Раду ФПУ: Постанова Президії ФПУ № П-20-8 від 03.04.2008, останні зміни № П-19-10 від 15.05.2019 URL: <https://surl.li/gtdtdz>
9. Презентація дослідження «Інтереси та громадська діяльність молоді в Україні» 26.11.2024 <https://surl.li/mevwnl>
10. Про зведені статистичні дані членських організацій Федерації профспілок України за 2022 рік: Постанова Президії ФПУ № П16/4 від 30.03.2023. URL: <https://surl.li/cc/suzok>
11. Про підсумки навчання профспілкових працівників, активістів та членів профспілок у 2022/2023 навчальному році та завдання на 2023/2024 навчальний рік: Постанова Президії ФПУ № П20/11г від 30.10.2023. URL: <https://surl.li/ikvwni>
12. Про пріоритетні напрями діяльності Федерації профспілок України в умовах воєнного стану та основні заходи у вересні-жовтні 2024 року: Постанова Президії ФПУ № П25/6г від 17.09.2024. URL: <https://surl.li/hymesa>
13. Резолюція III Всеукраїнського молодіжного форуму «Молодь для України. Україна для молоді. 2.0 Освічена молодь – основа успішної відбудови країни». URL: <https://surl.li/tfhziz>
14. Стратегія діяльності ФПУ та її членських організацій «Час дій та якісних змін». VIII з'їзд Федерації профспілок України. 2021. URL: https://www.fpsu.org.ua/images/documents/СТРАТЕГІЯ_web.pdf
15. Триває спільний проєкт ФПУ і Union to Union (Швеція) «Ментальне здоров'я на робочих місцях – психологічний клімат в умовах війни». URL: <https://surl.li/jouese>
16. Українські біженці після трьох років за кордоном. Четверта хвиля дослідження Центру економічної стратегії / Вишлінський Г. та ін. URL: https://ces.org.ua/refugees_fourth_wave/
17. Яценко Л. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. URL: <https://surl.li/kfdixc>

Dobrovolska G.O. YOUTH AND TRADE UNION MOVEMENT OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS: PROBLEMS AND PROSPECTS

The article is devoted to the study of the problems and prospects of interaction between youth and the trade union movement in Ukraine in the conditions of socio-economic instability and martial law. It is highlighted that Ukrainian youth faces such problems as growing unemployment, low wages, lack of social guarantees, declining trust in state and public institutions, and increasing emigration processes. It is established that martial law has not only aggravated existing problems, but also created new obstacles to the implementation of youth trade union policy. Special attention is focused on forced migration and internal displacement of young people, decrease in the level of their economic security and psychological comfort. It is determined that in modern conditions there is a tendency of reducing the membership of young people in trade unions. The analysis of the main documents of the Federation of Trade Unions of Ukraine, which determine the priorities of its youth policy, mechanisms for involving young people in the decision-making process and the formation of a personnel reserve of trade unions, was carried out. The main initiatives of trade unions aimed at activating youth policy were analyzed: the creation of youth councils, holding all-Ukrainian forums, educational events, information campaigns, implementation of youth projects, and activation of international activities. Special attention was paid to the volunteer activities of the youth in trade union. The main problems faced by trade unions while working with young people in modern conditions are identified. Among them there is the low level of civic consciousness development and activity of Ukrainian youth, the lack of a coherent trade union ideology and motivation of joining trade unions, lack of finances, poor awareness of trade union activities by young people. The author made a conclusion on the necessity of more active interaction of trade unions with state structures, business and international partners in order to create effective programs of employment and social protection of youth in Ukraine. It is stated that in the future, insufficient attention to the problems of the younger generation may pose a serious threat not only to the development of the trade union movement, but also to the entire country.

Key words: martial law, protection of rights, youth policy, youth, trade unions, trade union movement.